

Sétál a család Veszprémben A zsidó múlt nyomában

A kiadvány a Miniszterelnökség Civil Alap 2014. pályázati program támogatásával, a Magyar Holokauszt Emlékév 2014. keretében jött létre.

Magyar Nemzeti Levéltár
Veszprém Megyei Levéltára

VESZPRÉM
EÖTVÖS KÁROLY
MEGYEI KÖNYVTÁR

Szakmai lektor:

Dr. Jakab Réka

Szerkesztették:

Máthé Éva

Nagyné Kozma Ildikó

Nyomdai előkészítés:

Övegesné Kóber Zsuzsanna,

Palkóné Jády Melitta

Címlap fotó:

Lőrinczi Ferenc montázs

Térkép és GPS koordináták:

Bontó László

Felelős kiadó:

Eötvös Károly Megyei Könyvtár

Veszprém

Kedves Sétáló!

Ön a *Sétál a család Veszprém*ben sorozat harmadik füzetét tartja a kezében.

A sorozat célja, hogy Veszprém helytörténeti értékeinek megismertetésével erősítsük a családok kötődését városunkhoz. Olyan lehetőségeket ajánlunk, amelyek biztosítják a szabadidő értékes eltöltését, további minőségi időtöltést kínálva a szülő-gyermek kapcsolat erősítésére. A *Sétál a család Veszprém*ben elnevezésű kezdeményezés – az országban elsőként – 2011-ben indult el, fiatal, óvodás korú gyermekeket nevelő családokkal. A következő évben az alsó tagozatos korosztályt szólítottuk meg.

Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár (EKMK) – Magyar Holokauszt Emlékév 2014. programsorozatában született meg a *Sétál a család Veszprém*ben – *A zsidó múlt nyomában* című kiadvány, amely témájánál fogva már az érettebb korosztályra számít.

Az ajánlott útvonal és a hozzá kapcsolódó irodalom – hasonlóan az eddigiekhez – bő ismeretanyagot nyújt, továbbá a kiadvány elektronikus változatában található aktív linkek további kutakodásra invitálnak. Kérjük, az interaktív séta során keletkezett feladat-megoldásokat, az elkészített fotókat, dokumentációkat minden év szeptember 30-ig juttassák el az EKMK Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjteményébe (8200 Veszprém, Komakút tér 3.).

A beküldött anyagokból kiállítást szervezünk, ennek ünnepélyes megnyitójára minden résztvevőt szeretettel várunk. (A kiállítások pontos idejét évente közöljük résztvevő intézmények honlapján.)

A javasolt útvonal szabadon változtatható, több részletben is bejárható. A tájékozódást térkép és a címek mellett található GPS-koordináták (Google Maps-rendszer) segítik. A füzetben szereplő hivatkozások letöltésének ideje 2014. március.

A füzet összefogás eredményeként jött létre, melyben az alábbi gyűjtemények és intézmények munkatársai vettek részt:

Bakony-Balaton Környezetvédelmi Oktatóközpont – *Nagyné Kozma Ildikó*

Eötvös Károly Megyei Könyvtár – *Szabóné Vörös Györgyi, Palkóné Jády Melitta*

László Károly Gyűjtemény – Dubniczay-palota, Művészetek Háza – *dr. Herth Viktória*

Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára – *Márkusné Vörös Hajnalka, Bontó László*

Veszprémi Helytörténeti Album – *Jákói Bernadett*

Veszprémi Zsidó Archívum – *Máthé Éva*

Helyhiány miatt a témafelelősök nevét rövidítve találják meg a kiadvány útmutatójában.

Köszönetet mondunk mindazoknak, akik gondolataikkal, javaslataikkal segítették munkánkat, továbbra is várjuk alkotó észrevételeiket!

Veszprém, 2014. április 26.

Nagyné Kozma Ildikó
szerkesztő

„Sétál a család Veszprémben – A zsidó múlt nyomában” címet viselő projekt elsősorban az ifjúságot és azokat a fiatalabb felnőtteket kívánja megcélolni, akiknek már nem lehettek közvetlen emlékei a veszprémi zsidó közösségről. A séta során bemutatjuk az egykori zsidó vallási és kulturális élet helyszíneit, a város nevezetes zsidó származású személyiségeit, és – nem utolsósorban – néhány hétköznapi embert és családjukat. Az ő sorsukon keresztül képet kaphatunk arról, hogyan vettek részt a város társadalmi-gazdasági életében, és milyen szörnyű tragédiába torkollott életük.

Zsidók Magyarországon – zsidók Veszprémben

Ismert, hogy a római kori Pannónia területén már élt zsidó népesség. Ebből a korból Veszprém környékéről héber felíratú sírkő is előkerült. A történelmi folytonosságra nincs bizonyíték, de egyes feltételezések szerint a honfoglalókhöz tartozó kabarok zsidó vallásúak voltak. Az Árpád-házi királyok uralkodása, majd a középkori Magyarország virágzása idején a zsidókkal kapcsolatos királyi politika változatos képet mutat. Az mindenképpen elmondható, hogy a korabeli európai zsidósághoz képest hazánkban nagyobb biztonságot élveztek. III. Béla idején a Bizánc-birodalom területéről zsidó kézművesek érkeztek Magyarországra. IV. Béla kiváltságlevele értelmében a hazai zsidók ún. kamaraszolgák lettek, azaz a királynak adóztak, melynek fejében külön bírói eljárást és jogvédelmet élveztek. A XV. századtól az uralkodók ezeket a jogait fokozatosan átengedték a városoknak és egyes főuraknak. A zsidóság többnyire kereskedelemmel és pénzügyletekkel, haszonvételekkel (bányák, vámok), adók bérletével foglalkozott. A kézművesség folytatásához csak korlátok között kaptak engedélyt, a városi céhek nem fogadták be őket. Az uralkodók udvarában is megtaláljuk a zsidó származású gazdasági tisztségviselőket, elég, ha a magyarosított nevű Szerencsés (Fortunatus) Imrére gondolunk, aki 1520-ban lett királyi alkincstartó.

A három részre szakadt ország királyi részén a legtöbb városi zsidó közösség megszűnt, míg a hódoltság és Erdély területén viszonylag nyugodtan élhettek és tevékenykedhettek. A 17. század közepén Budán élt Európa egyik legjelentősebb zsidó közössége.

A török hódoltság után az elnéptelenedett Magyarországra a Habsburg-birodalom nyugati területeiről vándoroltak be zsidó családok a XVII. század végétől kezdve. A XVIII. század során a magánföldsúri birtokok központjaiban, a mezővárosokban jöttek létre a későbbi nagy városi közösségek magjai. Vallási életük gyakorlását és gazdasági boldogulásukat a földesurak által adó fejében nyújtott védelem és kiváltságok biztosították. Polgári egyenjogúsításukra az úrbéri viszonyok megszűnése után végül 1867-ben került sor. Az emancipációt követően a zsidók beáramlottak a gazdaság, a tudomány, a kultúra számos területére és jelentős szerepet vittek Magyarország polgári átalakulásában. Ez a békés együttélés szakadt meg az 1920-as évektől kezdődően az antiszemita nézetek erősödésével, majd 1938-tól az ún. zsidótörvények meghozatalával, amelyek a teljes kirekesztésüket, a vagyonuktól való megfosztásukat és végül a haláltáborokba való deportálásukat eredményezte, ahol több százezer ember lelte halálát.

Nem történt ez másként Veszprémben sem, ahol XVIII. század elején jelentek meg az első zsidó családok. A veszprémi zsidók kezdetben a vár környékén, a Buhim-völgyben laktak, majd fokozatosan húzódtak fel a régi piacra (ma Óváros tér) és a Gabonapiac tér (ma Szent Imre tér) irányába. Összefonódásuk a mindennapi életben természetes volt a város lakosaival. Orvosok, ügyvédek, tisztviselők, kereskedők, iparosok kerültek ki soraikból. Vallási és világi vezetőik a város szellemi életének fontos tényezői voltak.

Az ellenük hozott kirekesztő intézkedések, majd az 1944 nyarán bekövetkezett gettósítás és gyűjtőtáborba szállításuk, végül megsemmisítésük – a kevés visszatért túlélő emlékezései nyomán – mindannyiunknak szolgáljon tanulsággal.

1. Nagy zsinagóga*

(Búzapiactér, Szent Imre tér, Dr. Hoffer Ármin sétány)
(GPS: N:47.09230 E:17.91145)

A múlt század közepéig Veszprém egyik legimpozánsabb épülete volt az 1865-ben felépített nagy zsinagóga. A veszprémi közösség megalakulásáról nem állnak rendelkezésre pontos adatok. 1750 körül létrejött az önálló egységet képező, a püspök, földesúr által is elismert zsidó hitközség, melynek a számára szükséges intézményeket – imaházat, rabbi lakást – a Zichy Ferenc gróftól 1799-ben kibérelt, majd 1839-ben megvásárolt területen építették fel a mai Kossuth Lajos utca környékén.

A közösség létszámának bővülésével a Hochmuth Ábrahám vezette gyülekezet 1862-ben határozta el egy új templom felépítését. A tervezéssel Zittenbarth pesti építész bízta meg, aki elvállalta a munkát, és kölcsönökből, adakozásból 1865-re el is készült a kétkarzatú, gyönyörű belső festéssel díszített zsinagóga. Az épület – a környéken szinte egyedülként – átvészelte az 1893-as nagy cserhádi tűzvészt, a kiegészítő intézmények azonban megsemmisültek és velük együtt a hitközségi iratok nagy része is.

A zsinagóga 1944. május végéig tartotta meg rendeltetését, ezt követően a veszprémi gettó részévé vált és falai közé zsidó családok költöztek.

A deportálásból, munkaszolgálatból visszatért kis létszámú közösség 1945 után már nem volt képes fenntartani az épületet, ezért az állam számára értékesítette. Állami tulajdonban bútorraktár és buszpályaudvar céljaira szolgált, majd fokozatosan átalakították és alakját elveszítve az 1960-as években a Bányatrósztr irodaház részévé vált. Mai formáját az 1982-es átalakítás során nyerte el a zsinagógát is magában foglaló irodaház.

* A második szentély lerombolása óta a zsidó vallási közösségek a zsinagóganak nevezett építményekben (gyülekezés háza) gyakorolják vallásukat. A „templom” kifejezést ritkábban használják, mert ennek jelentése az igazán vallásos körökben csak az elpusztított jeruzsálemi Templomra vonatkozik.

A zsinagógák legfontosabb berendezése a frigyszekrény, amely a tóratekercseket, azaz a szent könyveket tartalmazza. A frigyszekrény tájolása mindenhol Jeruzsálem irányába mutat, így a hívek is arccal abba az irányba fordulva imádkoznak. A másik fontos elem a belső tér közepén elhelyezkedő emelvény, bimá (bémá elnevezéssel is találkozni), ahol a tórát az istentisztelet során felolvassák. A vallási előírások szerint az istentisztelet megtartásához legalább tíz zsidó férfi jelenléte szükséges.

Feladat

1.

2.

3.

4.

Állítsa időrendi sorrendbe a zsinagógát ábrázoló fotókat!

Tekintse meg Borsos József alkotását! Kit ábrázol a kép, milyen kötődése volt a veszprémi zsinagóghoz?

Forrás:

- Dr. Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene. Karcag. Szerzői kiadás, 1932.
- Veszprémi Zsidó Archivum <https://sites.google.com/site/jewishrootsveszprem>

Képek:

- zsinagóga képek – MNL Veszprém Megyei Levéltára Veszprémi Kaleidoszkóp
- Zsinagóga belső - Dr. Kun Lajos i.m.
- Nemzetőr – <http://mek.oszk.hu/01600/01605/html/nagykep.jpg>

2. Régi (téli) zsinagóga

(Búzapiactér, Szent Imre tér, Dr. Hoffer Ármin sétány)

(GPS: N:47.09215 E: 17.91143)

A veszprémi műemlékek között tartották számon egykor a nagy zsinagóga közelében álló, 1840-ben épített földszintes házat, amely kívülről az adott kor stílusjegyeit tükrözte, belseje pedig egy kéthajós oszlopcsarnok volt.

A visszaemlékezők elmondása szerint az épületet a közösség téli időszakban használta, amikor nem tudták kifűteni a zsinagóga nagy épületét. Ezen kívül az ortodox* zsidók tartották itt az istentiszteleteket. Az 1970-es években lezajlott városrekonstrukció során az épületet teljesen elbontották.

Feladat

Milyen építészeti stílust képviselt a lebontott épület?

Forrás:

Dr. Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene. Karcag. Szerzői kiadás, 1932.

Képek:

- A kis vagy téli zsinagóga homlokzati képe a Búzapiac-tér felől – Jánosy György építész fotója, Csomay Zsófia tulajdona é.n. (1960-as évek). MNL Veszprém Megyei Levéltára Veszprémi Kaleidoszkóp Adatbázisában a VK 03449-os leltári számon: <http://www.veml.hu/leveltar/id-2.html>
- Zsinagógabelső – Borbás János, 1974.

* A zsidó felekezet képviselőinek 1867-es kongresszusát követően a magyarországi zsidóság három fő irányzatot vett. A vallás alapelveit (egyistenhit, Tóra, Tízparancsolat) mindhárom irányzat továbbra is vallotta, különbségek a vallás gyakorlásának módjában alakultak ki. Az emancipáció hívei a befogadó ország szokásaihoz alkalmazkodva, több külsődleges elemet átvettek a többségi (keresztény) vallásból, pl. a templomok kialakítása, orgona használata a liturgiában, a rabbik omátusa (viselete). Őket neológoknak nevezik, ami speciális magyar kategória. Az élet szinte minden területére kiterjedő vallási hagyományok szigorú betartása mellett voksoló hitközségek lettek az ortodoxia képviselői, míg néhány közösség nem ismerte el a kongresszust és az addigi, ún. *status quo ante* állapotot választotta.

A kongresszus után a veszprémi zsidóság döntő része a neológ irányzat követője lett és csak néhány család választotta az ortodoxiát.

3. A veszprémi gettó (Horthy Miklós utcai gettó)

(GPS: N:47.09268 E:17.91015)

A törvény alapján zsidónak minősülő veszprémi lakosok részére a zsidó iskolát és annak udvarához szervesen kapcsolódó intézményeket, lakáscélú épületeket, valamint a mellette levő Horthy Miklós u. 9. és 11. számú házakat jelölték ki elkülönített lakhelyként. A veszprémi gettónévsort 1944. június 15-én állították össze. Az 576 veszprémit tartalmazó listán még 51 veszprémi járási illetőségű személy és 54 munkaszolgálatra behívott katonaköteles korú férfi neve szerepel.

A szűk területen kialakult zsúfoltság enyhítésére a hitközség vezetése kezdeményezte, hogy a zsinagóga épületét is fel lehessen használni az ott lakásra. Így a kétemeletes templom földszintje és a karzatok is megteltek emberekkel. Egy-egy lepedőt feszítettek ki, hogy a családokat valahogy elválasszák egymástól. A gettó rendjéről a zsidótanácsnak kellett gondoskodnia. Éjjel-nappal állandó szolgálatot adtak. Néhány embert napközben munkára vittek, a többieknek – a legfeljebb 10 főnek biztosított napi két órás bevásárlási időn felül – csak a gettón belül volt mozgási lehetősége. A rendszeres kihallgatások, vallatások is megviselték a fogvatartottakat.

A gettó kiürítésére 1944. június 19-én került sor. Ez a dátum a korabeli veszprémi sajtóból (Veszprémi Hírlap 1944. június 21., illetve Veszprémvármegye 1944. június 25. számai) egyértelműen azonosítható. A zsidó lakosokat a gettóból a veszprémi belső vasútállomásra, majd onnan Sárvára vitték. A sárvári cukorgyárban létesített gyűjtőtáborból – a túlélők visszaemlékezése szerint – a kiszolgáltatott embereket 1944. július 7-én indították el Auschwitzba.

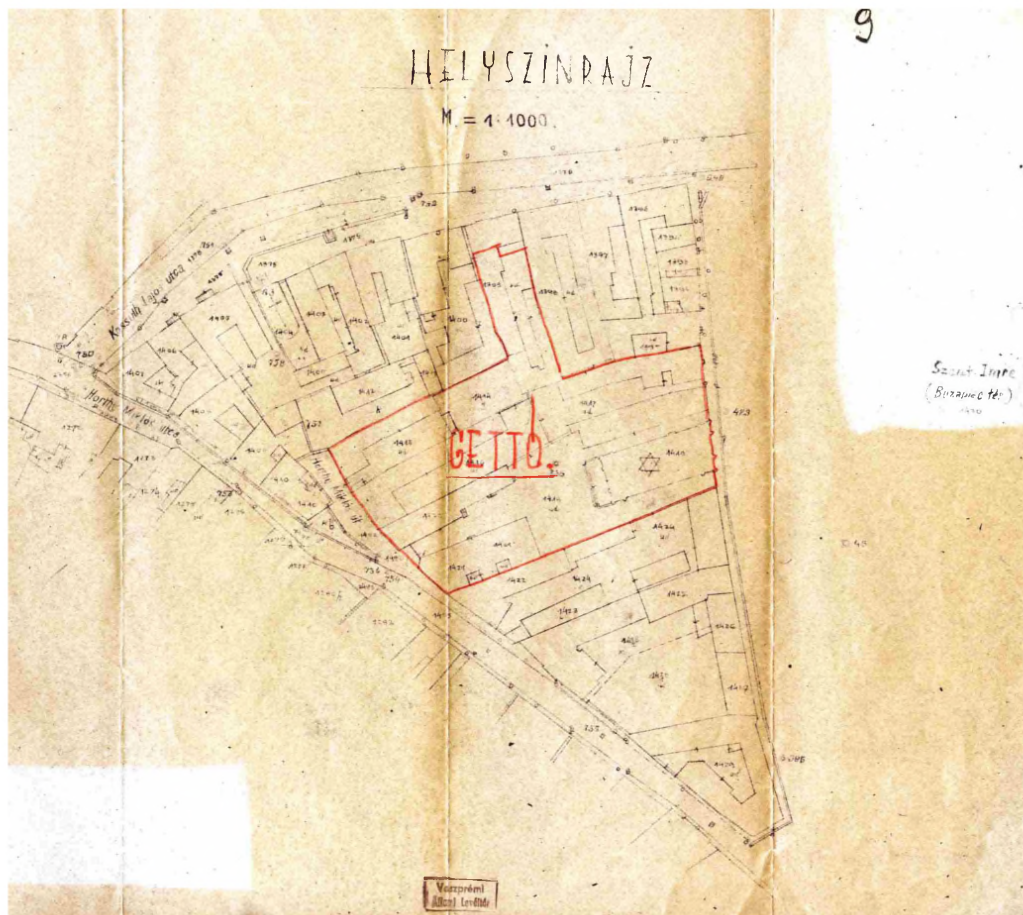
Forrás:

- Töredék. Szerk. Máthé Éva. Veszprém, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2001. Gettó névsor p. 74 – 93.
- Mesélő házak, mesélő emberek. Szerk. Máthé Éva. Veszprém, Veszprémi Zsidó Hitközség és a Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2005. Függelék p. 102–104.

Képek:

- Zsinagóga belseje gettónak berendezve – készítője ismeretlen – Laczkó Dezső Múzeum
- Gettó térkép – MNL Veszprém Megyei Levéltára

Feladat

Horthy Miklós utcai gettó térképe

Ismerjen fel és jelöljön meg a gettó területéről legalább három emblemátikus épületet!

Forrás:

A veszprémi gettó kijelölési terve és helyszínrajza, 1944. Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, Veszprém város polgármesterének iratai. MNL VeML V.173.b 2948/1944.

4. Rabbilakás, kántorlakás

(Szabadi út, Horthy Miklós utca, Bajcsy Zsilinszky utca, Brusznai Árpád utca)

(GPS: N:47.09235 E:17.91012)

Dr. Kiss Arnold

Dr. Hoffer Ármin

Az egyházi vezetők otthona – a vallási előírásokból következően – mindig a liturgikus helyek közelében volt. A nagy tűzvész után az új iskolaépülettel egy időben és azonos stílusban készült el a Szabadi útra néző egyemeletes paplak. Faoszlopos, faragott emeleti tornáca megszépítette az iskolaudvar sivárságát. Elsőként Dr. Kiss (Klein) Arnold költözött be, aki rövid ideig volt csak Veszprém főrabbi, de ezalatt maradandót alkotott. Itt írta meg magyar nyelvű imakönyvét a zsidó nők részére „Mirjam” címmel, ami a mai napig a legkedveltebb magyar zsidó imakönyv.

1902-ben érkezett Veszprémbe Dr. Hoffer Ármin szentesi rabbi. Kortársai kiváló tudósként, lelkiismeretes tanárként, széles látókörű, művelt, ugyanakkor szerény emberként ismerték, akit 1911-ben városi képviselőnek is megválasztottak. 1928 végén a Budapesti Rabbiképző Intézet tanárává nevezték ki, és családjával együtt elköltözött Veszprémből. 1929-től Dr. Kun Lajos vette át a főrabbi tisztséget, aki az egyre nehezebbé váló körülmények között igyekezett folytatni a nagy előd munkáját. Megírta és 1932-ben saját kiadásban megjelentette a veszprémi zsidóság addigi történetének összefoglalóját, ami máig az egyetlen átfogó monográfia a veszprémi zsidóság történetéről.

Feladat

Ki volt a Veszprémi hitközség utolsó rabbija és mi lett a sorsa?

Forrás:

- Dr. Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene. Karcag, Szerzői kiadás, 1932.
- Veszprémi Zsidó Archivum <https://sites.google.com/site/jewishrootsveszprem>

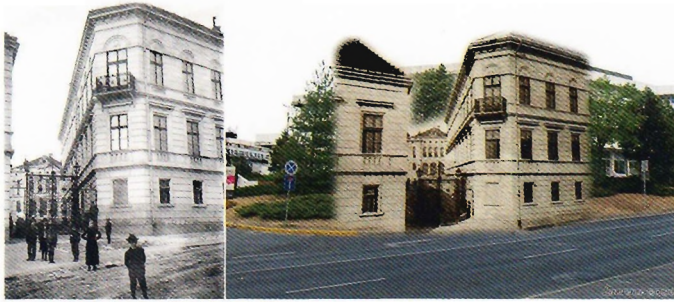
Képek:

- Paplak, dr. Kiss Arnold In: Dr. Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene
- Dr. Hoffer Ármin – Schweitzer család tulajdona (Hoffer leszármazottak)

5. Izraelita Elemi Népiskola

(Szabadi út, Horthy Miklós utca, Bajcsy Zsilinszky utca, Bruszniai Árpád utca)

(GPS: N:47.09235 E:17.91012)

A zsidóság számára a szent iratok tanulmányozása bibliai parancs, ezért a gyermekek – különösen a fiúk – olvasásra és írásra tanítása hosszú időre nyúlik vissza a múltba. Ez az oktatás a vallási ismeretekre korlátozódott, azonban a zsidók emancipációjával párhuzamosan egyre több világi tárgyat is tanultak a gyermekek. Különösen meggyorsult ez a folyamat, amikor II. József a zsidó férfiak házasságkötésének feltételéül szabtta az iskolai végzettség igazolását.

A hitközség által működtetett alapfokú oktatásban az állam által előírt tantervet alkalmazták, melynek betartását a tankerületi felügyelők ellenőrizték. Az iskola igazgatója a mindenkori főrabbi volt. Hochmuth Ábrahám kiváló szervezőképessége és nagy tudása a veszprémi zsidó elemi iskola oktatási színvonalát is emelte, az ő idejében tértek át a magyar tanítási nyelvre. Az iskola első épülete a cserhádi nagy tűzvészben megsemmisült, majd 1895-ben Horváth Sándor veszprémi építőmester kivitelezésében közadakozásból elkészült a kor követelményeinek megfelelő modern, kétemeletes iskolaépület. Az elemi iskola négy évfolyamát két-két párhuzamos osztályban végezték a tanulók, a maximális létszám 340 fő volt, amely szám a századfordulótól kezdve fokozatosan csökkent, végül 1944-ben már csak 61 tanuló maradt. Ennek magyarázata, hogy a zsidó családok egy része gyermekét más felekezet iskolájában taníttatta.

A veszprémi gettó kialakításához az iskola épületét is felhasználták, majd a gettó 1944. június 19-i kiürítése után különböző hivatalos célokra vették igénybe. Az épület 1952-ben kapta vissza korábbi funkcióját, amikor a II. sz. Általános Iskola költözött falai közé, amely az épület 1974. évi végleges lebontásáig működött itt.

Feladat

Mikor kezdődött Veszprémben a zsidó elemi iskolai oktatás?

Forrás:

- Szép Lipót: A Veszprémi Izraelita Hitközség iskolájának története. Veszprém, 1905.
- Molnár Jánosné: A zsidó iskola. In: Mesélő házak, mesélő emberek. Veszprém, Veszprémi Zsidó Hitközség, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2005. p. 27–32.

Képek:

- Laczkó Dezső Múzeum tulajdona
- Lőrinczi Ferenc montázs

6. A volt „Zsidóiskola” egykori kapuja

A kapu az Iskola utcában
(GPS: N: 47.09068 E: 17.90596)

Látványterv – <http://www.vehir.hu>
(GPS: N: 47.09235 E: 17.91012)

A kétemeletes iskola és a paplak közé 1895 júniusában készítette el Kiss István helybéli mester a pompás vaskapuzatot, a lakatosipar remekéént. Műhelye a Szent Anna tér 8. szám alatt volt. Az iskola épületének lebontásakor a kaput is eltávolították, majd méltatlan körülmények közé került. Keller Antal, a Szilágyi Erzsébet Általános Iskola akkori igazgatója 1969-ben talált rá a megcsontított kapura a Betekints-völgyi erdősávban. Felismerte, hogy honnan származik és pártfogásba vette. Az ÉPGÉP dolgozói társadalmi munkában kijavították, rendbe hozták. Az Iskola utcában 1934 óta működő iskola addigi elhanyagolt kapuja helyére építették be.

A kaput a Magyar Holokauszt Emlékév 2014. alkalmából mementóként visszaállították eredeti helyére.

Feladat

Milyen lényeges elem hiányzik a kapuról, ami az eredetin jól látható volt?

Forrás:

- Molnár Jánosné: A tisztességes ipar emléke. In: Veszprémi 7 Nap, 2000. december 15. p. 6.
- Keller Antalné visszaemlékezése – Játkói Bernadett interjúbeszélgetése, 2014.
- <http://www.vehir.hu/cikk/2014-02-27/kozgyules-uj-emlekmuvek-a-veszpremiekek-eveben>

Képek:

- Molnár Jánosné felvétele, 2000.
- <http://www.vehir.hu> – 2014. febr. 28.

7. ELIT(E) Kávéház

(Szabadság tér - a mai Hangvilla és térsége)
(GPS: N: 47.09233 E:17.90836)

Az 1892-ben tervezett épület 1898-ban nyerte el későbbi, eklektikus stílusú impozáns alakját, amelyet a veszprémiek csak Elit Kávéháznak ismertek több évtizeden át. Építtetője a Veszprémi Takarékpénztár volt, megbízásukból tervezte Nay Rezső veszprémi születésű műépítész, akit a szecessziós stílus nemzetközileg is elismert képviselőjeként tartottak számon. Nevéhez kötődik – többek között – a híres fényképész, Mai Manó budapesti, Nagymező utcai házána tervezése is. A kávéház épületének kivitelezője Horváth Sándor építőmester volt.

Az épület egyszerre több funkciót is ellátott, emeletén irodákat, tárgyalóhelyiségeket rendeztek be, földszintjén működött a kávéház. Első bérlője Weisz Izidor volt, majd 1902-ben Ludasi Mór, akitől az „Elit” elnevezés származik. A kávéházat 1908-tól Fried Jenő bérelte, nevéhez fűződik az elegáns és fényűző palotaépület hírnevének öregbítése. A Monarchia, majd a Horthy-korszak magasabb rangú katonatisztjei is itt találták meg szórakozási lehetőségeiket. Jeles cigánymuzsikuskok szórakoztatták az előkelő vendégereget, városi közönséget. A későbbi bérlők, Marosi Gerzson, Bloch Sándor, Böhm Jenő és Lohonyai József fenntartották a kávéház jó hírnevét és népszerűségét.

Az épület a II. világháború után új névvel és funkcióval szolgált tovább. A veszprémiek körében csak Tiszti klub néven emlegetett hely 1962-ig működött. 1969-ben az épületet városrendezési koncepció miatt lebontották.

Feladat

Magyarázza meg, miért volt találó az „Elit” Kávéház elnevezés!

Forrás:

- Molnár Jánosné: Az Elit kávéház. In: Mesélő házak, mesélő emberek. Veszprémi Zsidó Hitközség, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány. Veszprém, 2005. p. 19–25.
- Varga Béla: Veszprém város lexikona. Veszprém, 2009. p. 201–202.
<http://www.veszpremlenke.hu/veszpremi-kozseget/kozelet-varosreszek>
- Mai Manó fényképész háza: <http://egykor.hu/budapest-vi--kerulet/mai-mano-haz/2617>

Képek:

Pethő Csongor gyűjteményéből

8. A veszprémi zenetanítás múltja Lantos Magda tanár, zongoraművész

(Csermák Antal Zeneiskola GPS: N: 47.09021 E: 17.90800)

Veszprémben született *Auer Lipót* (1845–1930), kora leghíresebb hegedűművésze és tanára. Itt tevékenykedtek a híres *Raczek-testvérek* (Frigyes, Zsófia és Viktor), akik ifjú korukban Európaszerte hegedűs csodagyerekként keltettek feltűnést. Frigyes kitűnő hegedűpedagógus is volt, aki első tanára lett a szintén veszprémi születésű, Európa-hírű hegedűművésznek, *Rónai-Róth Kálmánnak* (1868–1933), Auer Lipót unokaöccsének. A Budapesti Operaház tagjaként Pesten, Veszprémben, Székesfehérváron adott hangversenyeket, később tanárként Londonban telepedett le.

Ilyen zenei közegbe született *Lantos Magda* (1921–1985), akinek élete jellegzetes 20. századi művészi-zenetanári életpálya volt. Veszprémi tanulmányai után tizenhat éves korában már a Zeneakadémián tanult, ahol 1940-ben végzett Keéry Szántó Imre és Wiener Leó tanítványaként. Dohnányi Ernő és Bartók Béla is jelen voltak a vizsgáin. Tanulmányai befejeztével visszakerült Veszprémbe, de az akkor már érvényes megkülönböztető zsidótörvények miatt zenetanári állást nem kapott, így magánúton tanított. A német megszállás után először gettóba zárták, majd deportálták Auschwitzba, ahol szüleit elveszítette, neki azonban a koncentrációs tábor szörnyűségei után sikerült életben maradnia. Veszprémbe hazatérve rokont, barátot már alig talált.

1951-től a veszprémi Tanítóképző, 1953-tól a veszprémi zeneiskola zongoratanára, majd tanszakvezetője volt 1983-ig, nyugdíjba vonulásáig. Növendékei családtagként szerették, s a tanításban kivétel nélkül mindenkivel komoly sikereket ért el. Munkájában a személyes példamutatás, a művészi alázat, a zenélés iránti megszállottság voltak a vezérlő elvek. Előadóművészként is aktívan részt vett a város zenei életében. Férjével, Káté Istvánnal a Veszprémi Zongoraötös alapító tagja, sokat szerepelt a Veszprémi Szimfonikus Zenekar hangversenyein, mint szólista. Korrepetitorként segítette a Liszt Ferenc Kórus és a Veszprém Város Vegyeskar munkáját. Akik ismerték, soha nem felejtik el rokonszenves egyéniségét, pedagógiai és művészi kvalitását és vidám, őszinte alaptermészetét. Munkássága révén megújult Veszprém zenei élete. A szó nemes értelmében is iskolateremtő zenepedagógiai munkát végzett.

Feladat

Hogyan őrzi Lantos Magda emlékét a veszprémi Csermák Antal Zeneiskola?

Forrás:

- Káté István kéziratos visszaemlékezése
- Varga Béla: Veszprém város lexikona. Veszprém, 2009. p. 483–484.

Képek:

Káté István hagyatékából. Az eredeti felvételek a Csermák Antal Zeneiskola tulajdonában.

9. Dr. Pillitz Benő orvos, botanikus

(Veszprém 1825. június 25. – 1910. május 31.)

(Sirja a Mártírok úti temetőben: GPS: N:47.09052 E:17.90861)

Dr. Pillitz Benő

Himantoglossum caprinum

Családja a legelső veszprémi zsidó betelepülők egyike volt. Édesapja, Pillitz Joáb rabbi és édesanyja, Dobris Fáni nagy gondossággal nevelték. Érettségi után Szegeden Pillitz Dániel rabbinál, majd Padovában Luzzatto rabbiszemináriumában tanult. Végül az orvosi pályát választotta. Tanulmányait Pesten kezdte, sebészeti és szülészeti képesítését Bécsben szerezte meg, ahol orvosi munkát is végzett, majd 1859-ben hazajött Veszprémbe.

A városi közgyűlés 1863-ban kórházi főorvossá választotta. Tisztségét 17 éven át nagy tehetséggel és szorgalommal látta el. Ő volt az első zsidó származású orvos, akit a megye tisztí főorvossá választott.

Orvosi munkája mellett elismert botanikus is volt. Mint botanikus, megyéje növényvilágát kutatta és írta le. Herbáriumát Veszprém vármegye múzeumára hagyta, melyet jelenleg a Bakonyi Természettudományi Múzeum őriz. Felkutatta és leírta a *Himantoglossum caprinum* orchidea faj Veszprém megyei előfordulását. Munkájára később forrásként támaszkodhattak neves kutatók is.

Aktív részese volt a város közéletének: ott találjuk az Önkéntes Tűzoltó Egylet alapítói között, továbbá számos alapítványt tett kórházi szegény betegek, valamint a piaristáknál tanuló szegény sorsú zsidó gyermekek részére. Tagja volt a Zsidó Iskolabizottság vezetőségének.

Feladat

- Mi a magyar neve a Dr. Pillitz Benő által elsőnek leírt orchidea fajnak? Hol fordul elő Veszprém környékén?
- Ki készítette el a síremlékén látható relieft, amely eltér a zsidó hagyományoktól?

Forrás:

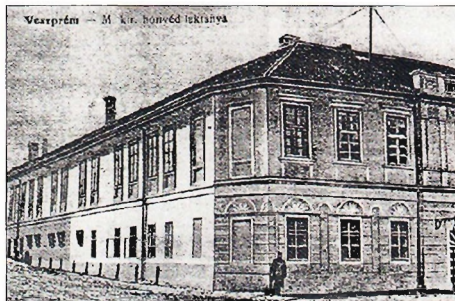
- Hoga György: Zsidó orvosok az egészségügy szolgálatában Veszprém városában. In: A zsidóság szerepe Veszprém polgárosodásában. Veszprém, Veszprémi Zsidó Hitközség, 2002. p. 126–127.
- Botanikai Közlemények, 1910.
- Schachter Miksa: Két jeles veszprémi orvosról. Bp., Franklin. 1912.
- <http://www.vmkorhaz.hu>.
- Pillitz Benő: Veszprém vármegye növényzete. Veszprém, Veszprémvármegyei Múzeum, 1908–1910.
- <http://aleph.ekmk.hu/F> kereső szó: Pillitz Benő

Képek:

- Dr. Pillitz Benő síremlékének relíeje – Jákói Bernadett felvétele, 2014.
- *Himantoglossum caprinum* - http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/img2_019a.jpg

10. Komakúti kaszárnya – gettó

(Komakút tér: GPS: N: 47.08995 E:17.90658)

Mint azt Molnár Jánosné helytörténeti kutató munkájából tudjuk, a város 1892-ben vette meg a Komakút téren álló házat Kopácsy Árpád tulajdonostól. A honvédség számára Horváth Sándor veszprémi építőmester vezetésével alakították át az addig fürdőként, majd lakóházként szolgáló épületet. A laktanyát 1926-ban 28 egyszobás lakásból álló házzá alakították vissza új tulajdonosa, Békeffy István számára.

1944 májusában ezt az épületet jelölte ki az alispán a veszprémi, a siófoki és az enyingi járás zsidó lakosainak lakhelyéül. A beköltözés 1944. június 1-jén fejeződött be. A Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában megtalálható gettónévsor szerint 447 embert zsúfoltak össze az épületben.

A gettó működésére szigorú szabályok vonatkoztak. Kiűritésére 1944. június 19-én váratlanul került sor. A sorsukról mit sem sejtő embereknek – a túlélők visszaemlékezése szerint – mindössze két órájuk volt, hogy egy kis útipoggyászt összeállítsanak. A Kossuth utcán keresztül a veszprémi belső vasútállomásra hajtották őket, ahonnan a sárvári gyűjtőtáborba vitte őket a vonat.

Az épület a háborúban bombatalálatot kapott, majd az ötvenes években romjait eltakarították, helyét parkosították. Az 1970-es évek végén itt épült fel a Megyei Szakrendelő Intézet.

Feladat

A Komakút tér kőfalára mikor, milyen alkalomból helyezték ki az emléktáblát?

Forrás:

- Molnár Jánosné: A komakúti laktanya. In: Mesélő házak, mesélő emberek. Veszprém, Veszprémi Zsidó Hitközség, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2005. p. 33–37.
- Török. Szerk. Máthé Éva. Veszprém, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2001. p. 94–107.

Képek:

- Képeslapfotó, Rózsa Tamás tulajdona, é.n. (1930-as évek). MNL Veszprém Megyei Levéltára Veszprémi Kaleidoszkóp Adatbázisában a VK 01837-es leltári számon: <http://www.veml.hu/leveltar/id-2.html>
- A háború utáni belső kép Streit József fotója. A Levéltár Veszprémi Kaleidoszkóp-adatbázisában a VK 03645-ös leltári számon: <http://www.veml.hu/leveltar/id-2.html>

11. Szél utcai temető

(GPS: főbejárat: N: 47.09267 E:17.89862 – zsidó temetkezés: N:47.09187 E:17.89862)
Megközelítés: Komakút tér – Csemák lépcső – Pázmándy u. – Ács u. – Kupa u. – Szél u.

A Jeruzsálemhegynek nevezett városrészben található a régi zsidó temető, amelyet az alsóvárosi temető megnyitásáig használtak. A ma már házakkal, nagy forgalmú utcával övezett sírkertben sajnos ez időre nagyon kevés síremlék maradt. Szerencsére Hochmuth Ábrahám *Rövid történelmi vázlat a veszprémi Chebra-Kádisá alakulása s fejlődéséről* című könyvének melléklete az 1731. évtől kezdődően tartalmazza a temetőben nyugvók nevét és sírhelyük sorszámát.

A temetői névsor is igazolja azt a tényt, hogy az első zsidók letelepedése Veszprémbe az 1700-as évek első harmadára tehető.

A temetkezésre a zsidó vallásnak szigorú előírásai vonatkoznak, amelyek elvégzésére és betartására a közösség által megválasztott, kizárólag férfitagokból álló Szent Egylet hivatott. Az 1881-ben százéves jubileumát ünneplő veszprémi Chevra Kadisha Egyesület pénzügyi önállósággal rendelkezett, és a kegyeleti tevékenységen kívül fontos szerepet játszott a betegápolásban és a szegények segélyezésében is.

Feladat

Készítsen fotót egy kiválasztott síremlékről és indokolja meg választását! (Megközelítés a keresztény temető felől lehetséges.)

Forrás:

Hochmuth Ábrahám: *Rövid történelmi vázlat a veszprémi Chebra-Kádisá alakulása s fejlődéséről*. Veszprém, Krausz Ármin Nyomdájában, 1881. p. 25–30.

Kép:

Máthé Éva felvétele, 2013.

12. Bánóczy (Weisz) József
(Szentgál, 1849. – Budapest, 1926.)

Bánóczy József portréja

*Bánóczy József és felesége sírja
a Kozma utcai temetőben (Bp.)*

A Vár utca 10. szám alatti volt **Piarista Gimnázium**hoz érve (GPS: N: 47.09564 E: 17.90450, megközelítés: Szél u. – Kőbánya u. – Református templom – Festő u. – Templom lépcső – Ranolder tér – Márkus lépcső – Óváros tér – Vár u.), meg kell emlékeznünk a gimnázium kiváló tanulójáról, Bánóczy József későbbi irodalomtörténészről és filozófusról, a Magyar Tudományos Akadémia tagjáról.

Bánóczy, Weisz József néven született szegény zsidó családban. Édesanyja a veszprémi izraelita elemi iskolába íratta be. Tehetsége korán megmutatkozott, ezért Hochmuth Ábrahám iskolaigazgató-főrabbi ösztöndíjat biztosított számára a továbbtanulásához. Tudásával és szorgalmával a Piarista Gimnáziumban is hamar kiemelkedett, a Bánóczy nevet egy fiatalon meghalt szerzetes-tanára iránti tisztelete jeléül vette fel.

A budapesti egyetem filozófia szakának elvégzése után egy sor külföldi egyetemen – Bécsben, Berlinben, Lipcsében, Párizsban, Londonban – gyarapította tudását. Barátjával, Alexander Barnáthtal együtt szerkesztette a Filozófiai Írók Tárat és vele fordította le Kant *A tiszta ész kritikája* című művét, megteremtve ezzel a magyar filozófiai szaknyelvet. Évtizedeken át szerkesztette a Magyar Zsidó Szemlét, sajtó alá rendezte Mikes Kelemen, Berzsenyi Dániel, Kármán József és Zrínyi Miklós műveit. Az Országos Rabbiképző Intézet és az Izraelita Tanítóképző Intézet tanáráként a magyar irodalmi hagyományok értékeinek átadásával szolgálta a magyar zsidóság szellemi fejlődését.

„Égő vágyam volt nemzetemet műveltnek, felekezetemet magyarnak tudni, s egyben mindenkor az emberséget, a humánusmot szolgálni.” – így foglalta össze hitvallását 70. születésnapján.

Feladat

Miért tanultak a tehetséges zsidó gyermekek a veszprémi Piarista Gimnáziumban?

Forrás:

- Szép Lipót: A Veszprémi Izraelita Hítközség iskolájának története, 1805–1905. Veszprém, 1905.
http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1n%C3%B3czy_J%C3%B3zsef

Képek:

- http://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1n%C3%B3czy_J%C3%B3zsef
- http://wiki.strandkonyvtar.hu/index.php?title=B%C3%A1n%C3%B3czy_J%C3%B3zsef

13. László Károly

(Pécs, 1923. július 16. – Mammern, Svájc, 2013. november 8.)

(László Károly Gyűjtemény - GPS: N: 47.09640 E:17.90359)

A Dubniczay-palotában látható László Károly Gyűjtemény a XX. század képzőművészetéből nyújt ízelítőt.

László Károly 1923-ban született Pécsen. Egyetemista volt, amikor 1944-ben a náciok Auschwitzba deportálták. Több lágert is megjárt. A háború utolsó napjaiban Theresienstadtban az amerikai csapatok szabadították ki. Koncentrációs táborbeli élményeiről szól *Az út Auschwitz felé – Tóparti nyaralás* című könyve, amely a gyűjteményben megtalálható.

Nővérén kívül valamennyi családtagját elveszítette, ő maga is közel járt a halálhoz, mégis derűs, megbocsátó, nyitott, egészséges személyiség maradt. Könyvében olyan objektivitással tudott írni a történekről, amely visszaemlékezését a leghitelesebb dokumentumok közé emeli: „Aki feladta – meghalt; aki nagyon túl akarta élni – meghalt. Én túléltem, mert sosem vesztettem el a fölényérzést: én vettem meg az SS-eket.”

A háború után Bázélbe költözött, pszichoanalízist tanult, majd a művészetek felé fordult, intenzíven részt vett a nyugat-európai művészeti életben. Képzőművészeti gyűjteményét ebben az időszakban alapozta meg.

A véletlen sodorta Veszprémbe, amikor gyűjteményének magyarországi otthont keresett. Megszerette városunkat, s úgy gondolta, szeretett gyűjteménye közelében akar maradni, ezért – végakarátának megfelelően – 2013 decemberében Veszprémbe, a zsidó temetőben helyezték örök nyugalomra.

Évtizedeket töltött hazájától távol, mégis fontos volt számára, hogy ő ehhez az országhoz, ehhez a nemzethez tartozik és a magyar nyelv az anyanyelve.

Feladat

Mióta ad otthont Veszprém László Károly európai híru gyűjteménye egy részének?

Forrás:

- <http://www.arthouseweb.hu>
- László Károly személyes közléseiből – Herth Viktória gyűjtése

Kép:

Művészetek Háza tulajdona

14. Baradlai Jenő

(Steiner Aurél, Veszprém, 1866 – 1936)

Püspöki palota

Jóságkormányzóság épülete

A veszprémi vár legismertebb épülete az egykori püspöki, ma érseki palota (Vár u. 16. GPS N: 47.09652 E: 17.90357), a mindenkori püspök, illetve érsek székhelye. Mivel 1848 előtt Veszprém földesura a püspök és a káptalan volt, a városban élő zsidók az ő joghatóságuk alá tartoztak, letelepedésük és lakhatásuk, kereskedésük vagy iparuk gyakorlása földesuruk engedélyétől függött. Több zsidó származású zenész is az egyház szolgálatában állt.

Hornig Károly püspöksége idején egy tehetséges veszprémi fiatalember, Steiner Aurél lett a püspökség gazdasági ügyeinek intézője. Az értelmiségi családból származó Steiner magánemberként 24 holdas arácsi birtokán gazdálkodott, ahol kiemelkedett szervezőképességével. Hivatásában is szépen haladt előre, a püspökség jóságkormányzója lett. Nevét magyarosította, elkötelezettsége és áldozatkészsége jeléül Jókai Mór főhősének, Baradlai Jenőnek a nevét választotta.

Feladat

A Balaton-felvidék szőlő- és borkultúrájának újraélesztésében és felvirágoztatásában milyen érdemeket szerzett Baradlai Jenő?

Forrás:

- Z. Karkovány Judit: A füredi Baradlai Jenő és rokonai: http://www.historia-bfured.hu/files/FH_013.pdf
- Z. Karkovány Judit: Hiányjel. Balatonfüred, Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2008.

Képek:

- Jóságkormányzóság épülete – EKMK Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjtemény (L.sz.: Vp. 2084)
- Püspöki palota a Szentháromság-szoborral – EKMK Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjtemény (L.sz.: Vp.1743)

15. Auer Lipót hegedűművész, zenepedagógus
(Veszprém, 1845. június 7. – Loschwitz, Németország, 1930. július 15.)

Auer Lipót

Szülőháza – Thököly u. 1.
(GPS: N: 47.09373 E: 17.90787)

Megközelítés: Óváros tér – Sörház lépcső – Thököly u. 1.

Auer Lipót hegedűművész, zenepedagógus Veszprémben, a Cserháton töltötte gyermekkorát. Szülővárosában Liedl Lipót tanítványa, majd a Pest-Budai Hangászegyleti Zenedében Ridley-Kohne Dávid növendéke volt. Bécsben és Hannoverben is tanult. Első hangversenyét 1856-ban Pesten tartotta, majd koncertező csodagyerekként bejárta egész Magyarországot.

1866-ban Hamburgban hangversenymester, 1868-tól a szentpétervári konzervatórium tanára és a cári udvar muzsikusa, az első jelentős oroszországi vonósnegyes alapító tagja. Híres kamarazenei estélyeken mutatta be a kortárs orosz zeneszerzők (többek között Csajkovszkij) műveit. 1872 és 1908 között az Orosz Cári Balett szólóhegedűse, az Orosz Zenei Társaság hangverseny-igazgatója, majd zenekarának karmestere. Orosz állampolgárságot kapott, a cári udvar titkos belső tanácsosává léptették elő. Az 1890-es évek után, mint hegedűművész és karmester, beutazta Európát, Drezdában élt, majd visszatért Szentpétervárra. 1918-ban New Yorkba költözött, ahol főként zenepedagógiával foglalkozott. 1927-ben, 82 éves korában még vezényelte a New Yorki Filharmonikusokat. Egyike volt korunk legnagyobb hegedűpedagógusainak.

A Thököly utca 1. szám alatt ma is álló házban lakott az Auer család 1849–1851-ben és valószínűleg még néhány évig ezután. Ebben a házban töltötte gyermekéveit Auer Lipót. Apja, Auer Simon szobafestő hetedmagával lakott (az akkor még a 3. poléta* 47. szám alatt) Soós Pál kalapos házában. Később a család a Főpiac 57., azaz a Rákóczi u. 4. szám alá költözött.

Feladat

Mi őrzi Auer Lipót nevét és emlékét Veszprémben?

Forrás:

- Bárány László és Kovács Péter: Gyökerek és ágak. Auer Lipót története [zenés dokumentumfilm], Sempre Olive Art, 2010
- Filmajánló: <http://www.youtube.com/watch?v=DwTQOD7uJ00>
- Magyar Zsidó Lexikon: <http://mek.oszk.hu/04000/04093/html/0077.html>

Képek:

- A portré a veszprémi Csermák Antal Zeneiskola tulajdona
- Varga Kázmér fotója, MNL Veszprém Megyei Levéltára Veszprémi Kaleidoszkóp Adatbázisában a VK00784-es leltári számon: <http://www.veml.hu/leveltar?id=2.html>

16. Szabadság tér 8. számú ház története

(GPS: N: 47.09271 E:17.90802)

Becske fotós, később a Lantos család háza

Becske-fotó hátoldala

Lantos Dezső és családja

A város egyik központi helyén álló épület 1879-ben került a tapolcai kereskedő, Hoffmann Mór tulajdonába, ahová 1884-ben költözött veje, Becske Adolf (1850–1923) budapesti fotográfus. Őt tekinthetjük a város első fényképészének, aki 1873-ban alapította cégét. Neki köszönhető – többek között – Dr. Óvári Ferenc országgyűlési képviselő portréja és a városról készült számos korabeli felvétel is.

Halála után rövid ideig fia, Sándor vette át az üzletet, majd Lantos Dezső divatáru kereskedő és felesége lett az épület birtokosa.

Az új tulajdonosok két gyermekükkel, Istvánnal és Annával az emeleti négy szobás lakásban laktak, míg az üzlet a földszinten működött. A cég 1939-ben ünnepelte fennállásának 30. évfordulóját. A békés évek hamarosan véget értek, előbb a zsidótörvények megszorításait, majd a deportálást kellett elszenvedniük.

A családból egyedül a munkaszolgálatra behívott István tért vissza 1945 nyarán. A romos házat felújította és ismét megnyitotta az üzletet, amelyet 1949-ben államosítottak. Ezt követően Lantos István eladta a házat és elhagyta az országot, Amerikában telepedett le.

Feladat

- Mi őriz Veszprémben Becske Adolf emlékét?
- Kik és milyen adatokkal szerepelnek a Lantos családból a gettónévsorban?

Forrás:

- Molnár Jánosné: Az első fotográfus háza. In: Veszprémi 7 Nap, 2006. január 20. p. 7.
- Lantos István visszaemlékezései – Máthé Éva gyűjtése
- Töredék. Szerk. Máthé Éva. Veszprém, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2001. Gettó névsor p. 74 – 93.

Képek:

- Laczkó Dezső Múzeum tulajdona
- Lantos István (USA, Los Angeles) családi fotóalbumából 2005.

17. Régi nyomdász családok Veszprémben

(Fodor és Krausz család)

Veszprémi képeslap Krausz Ármin üzletével
Rákóczi u.1. (GPS: N: 47.09360 E: 17.90723)

Fodor Ferenc könyvkereskedése
Szabadság tér 10. (GPS: N: 47.09305E:17.90760)

Krausz Ármin (1820–1897) könyvkereskedőként alapozta meg üzletét egy bérelt helyiségben, majd 1884-ben megvásárolta a Rákóczi Ferenc utca 1-es számú emeletes házat. A könyvkereskedés mellett 1871-től nyomdaipari tevékenységet is folytatott. Nagy érdeme, hogy 1875. június 6-án elindította a *Veszprém* című hetilapot, amelyet az ő nyomdájában állítottak elő. Később fiát, Józsefet (1854–1926) is bevonta az üzletbe és az újság szerkesztésébe is. A közéletben is aktívan részt vett, a város virilisei közé tartozott, híres volt jótekonyságáról. Halála után fia a nyomdát bővítette, modern gépekkel látta el, és két új hirlapot indított *Veszprémi Hírlap* és *Veszprémvármegye* címmel. A város népszerűsítésére képeslapokat adott ki. Az üzlet az 1910-es évektől hanyatlásnak indult, majd 1924-ben végleg megszűnt.

Fodor Ferenc (1882–1944) Szombathelyről érkezett Veszprémbe, 1906-ban vásárolta meg Köves Béla jó hírű nyomdáját és könyvkereskedését a Szabadság téren. Az üzlet az utcára nyílt, az udvarban volt a nyomda. Ebben a nyomdában készültek a városi szervek, a közigazgatás, a bíróság részére szükséges nyomtatványok és 1906-tól más hivatalos közlönyök, tudósítások, közöttük később a *Veszprémvármegye* című hetilap is. A vállalkozás cégtáblájára a zsidó tulajdont korlátozó rendelkezések miatt 1943-ban keresztény üzletvezető neve került fel, majd 1944. március 20-án, a német megszállás utáni napon az üzletet zárolták. Veszprémi sorstársaival együtt 1944 júliusában Fodor Ferenc feleségével és kisebbik lányával együtt a holokauszt áldozatává vált.

Feladat

Melyik – most is ismert – épületben volt Fodor Ferenc első nyomdája és kereskedése?

Forrás:

- Bándi László: A veszprémi nyomdászokat két évszázada. Veszprém, Pannon Nyomda, 1989.
- Molnár Jánosné: A nyomdász dinasztia otthona. In: Mesélő házak, mesélő emberek. Veszprém, Veszprémi Zsidó Hitközség, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2005. p. 9–18.

Képek:

Pethő Csongor gyűjteményéből

18. A Nay család házai

A Szabadság tér 5. és 6. szám (GPS: N: 47.09257 E: 17.90840) alatt álló eklektikus stílusú házak a városközpont díszes épületei közé tartoznak. A jelenlegi épületek helyén állt földszintes házakat a várpalotai születésű Nay Mór kereskedő 1862-ben vásárolta meg, hogy az akkori piachoz közelebb kerüljön divatárú üzletével. Fiatalabb gyermekei, Anna és Sándor is itt éltek az épületben. Az idős szülők halála után, az épület és az üzlet, a Nay örökösökre szállt. Idősebb fia, Jakab a mellette lévő házban élt és rendezte be üzletét.

1892-ben Nay Jakab építkezésbe kezdett, az átépítést öccse, a Budapesten élő Nay Rezső tervezte meg. Kivitelezője Horváth Sándor építőmester, téglagyáros volt. 1892 őszére már üzleteket rendeztek be a földszinten. Nay Jakab kereskedő tanácsosi címmel is büszkélkedhetett. Városi képviselőként is tevékenykedett. 1885-től a Veszprémi Zsidó Hitközség elöljáróságának hat évtizeden át aktív tagja volt. 1911-ig működtette a nevén a kereskedését, ekkor zárta be véglegesen. Az üzlethelységeket – és a családtagok számának fogyásával a lakásokat is – bérbe adta.

Nay Jakab természetes halállal halt meg, feleségét, a 87 éves Berger Rózát viszont Auschwitzba hurcolták, ahonnan nem tért vissza.

1952-ig a házak az építető leszármazottainak a tulajdonában maradtak, „néma üzenetként” hagyván az utókorra tulajdonosaik monogramját és az építés évszámát.

Feladat

Hol található az az évszám és monogram az épületen, amely az építés idejét, illetve az akkori tulajdonos nevét őrzi?

Forrás:

- Molnár Jánosné: A belvárosi kereskedők épületei. In: Veszprémi 7 Nap, 2005. október 7. p. 7.
- Töredék. Szerk. Máthé Éva. Veszprém, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2001. Gettó névsor p. 74 – 93.

Képek:

Jákói Bemadett felvétele, 2008.

19. Döri Ödön (1855–1927) és családja

Döri Katalin (1889–1945)

Döri Andor (1894–1940)

Döri Miklós (1896–194?)

A Kossuth utca 5-ös (korábban Palotai utca 233., GPS: N: 47.09298E: 17.90930) számú házban élt Deutsch Ödön helyi születésű kereskedő feleségével, az ugyancsak helyi születésű Rosenberg Irmával. Gyermekük, leszármazottaik története jól tükrözi a zsidó származású magyar emberek XX. századi sorstragédiáját.

Döri Ödön 1884-ben vette fel a magyarosított nevet, az asszimiláció képviselője volt. Mindhárom gyermekét taníttatta és iskoláik befejezése után bevonta őket az üzleti életbe. A családi vállalkozás szépen gyarapodott. A kezdeti bőr- és szőrmekereskedés kibővült szesz- és likörgyártással és mindezek kereskedelmével. Katalin a vevők kiszolgálásával, Miklós az áruk forgalmazásával, míg Andor elsősorban az új termékek előállításával és kipróbálásával foglalkozott, a feleség, Irma pedig a gazdasági ügyeket intézte. Férje halála után, az üzlet tulajdonosa özv. Döri Ödönné lett.

Döri Andor és a bécsi származású, katolikus vallású Hüttner Elfride házasságából két leánygyermek született, akiket a nagymama, nagybácsi, nagynéni szeretete vett körül. A viszonylagos jómód és boldog családi élet szomorú véget ért. 1940-ben elhunyt Andor az I. világháborús sérülése következtében szerzett tüdőbetegségben.

Miklósnak hamarosan munkaszolgálatra kellett bevonulnia, a család 1942-ben kapott tőle utoljára levelet a Zala megyei Ódöörödről. Az asszonyok egyedül maradtak a házban és az üzletben, elsősorban Katalin erős egyénisége segített a talpon maradásban.

A gettósítás előtt Katalint mint árurejtegetőt, Budapestre internálták a hatóságok, később a budapesti gettó foglya lett, és bár megélte a felszabadulást, 1945 januárjában tifuszban meghalt. A 78 éves Irma nagymamának 1944. június 1-től az utca túlsó oldalán, a veszprémi gettóban jelölték ki lakhelyét, ezt követően a sárvári gyűjtőtáborba, majd Auschwitzba vitték, ahol megölték. Andor gyermekeit keresztény jó barátok bújtatták el egy Veszprém környéki pincében, így ők túléltek a háborút.

Feladat

Milyen üzletek vannak most az egykori Döri házban?

Forrás:

- Györe Zoltán: A Veszprém megyei zsidóság genealógiája – digitális anyag 2012-ben frissítve, Veszprémi Zsidó Hitközség tulajdona
- Döri Elfride és Zsuzsanna szóbeli és írásos visszaemlékezései – Máthé Éva gyűjtése

Képek:

Döri család leszármazottainak tulajdona

20. Simonyi (Steiner) Zsigmond egyetemi tanár, nyelvtudós

(Veszprém, 1853. január 1. – Budapest, 1919. november 22.)

A Kossuth Lajos utca 7-es számú épület (GPS: N: 47.09302 E:17.90937) falán emléktábla hirdeti, hogy ebben a házban született Simonyi Zsigmond magyar nyelvtudós. A Simonyi nevet 1874-ben vette fel ez a nagyon tehetséges, de ugyanakkor érzékeny lelkű, a természet és a környezet iránt nagy tisztelettel élő fiatalember. Tehetsége korán megmutatkozott. Budapesten, Lipcsében, Berlinben, majd Párizsban folytatott tanulmányait befejezve, 1877-től a budapesti egyetem tanára lett.

1872-től a Magyar Nyelvőr folyóirat munkatársa, 1895-től szerkesztője. A magyar nyelvtan számos fogalmát neki köszönhetjük, ő teremtette meg az összehasonlító mondattant. Négy évtizeden át nyelvészek nemzedékeit nevelte. A közoktatási miniszter megbízásából 1903-ban készítette el az új iskolai helyesírási tankönyvet, ami nagy változást jelentett az addigi gyakorlathoz képest. Az 1919-es Tanácsköztársaság után politikai nézetei miatt üldözték.

Szülőházán 1929-ben avattak emléktáblát, Gárdos Aladár alkotását. Később a nyelvész nevét viselő általános iskolába került a relief.

Feladat

Kinek az alkotása és mikor avatták fel a szülőházán jelenleg is látható emléktáblát?

Forrás:

- Keresztury Dezső: A magyar irodalom képeskönyve. Budapest, Magyar Helikon, Móra, 1981. p. 205.
- <http://mek.niif.hu/01900/01905/html/index404.html>
- <http://www.simonyisuli.sulinet.hu>
- http://www.kozterkep.hu/~15591/Simonyi_Zsigmond_Veszprem_1976.html

Kép:

http://hu.wikipedia.org/wiki/Simonyi_Zsigmond

21. Tauszig Miksa bőrkereskedő és családja

Bolgár Mihály utca 1–7. a Kossuth utca felől
(GPS: N: 47.093754, E: 17.910783.)

A Cipész Ktsz. Műhelye

A Bolgár Mihály utca 1. számú ház a háború előtt Tauszig Miksa zsidó bőrkereskedő háza és üzlete volt. Tauszig Veszprémben született és édesapja üzletében tanulta ki szakmáját. 1886-ban cégtárs lett, majd apja halála után cégtulajdonos.

A veszprémi zsidó hitközség kebelén belül működő jótékonyági szentegylet, a Chevra Kadisa elnökségi tagja és a Szegénységélyzőegylet választmányi tagja volt. Virilisként bekerült a város képviselőtestületébe és a megyei törvényhatósági bizottságba is. Megkapta a Győri Kereskedelmi Társulat díszelnöki címét.

Lányai, Anna (Heller Marcell gyárigazgató felesége) és Erzsébet (Kallós Pálné) örökölték a házat. A háború után az épületet a Cipész Ktsz. [kisipari termelőszövetkezet] használta, ahol elsősorban javításokat végeztek, de készítettek olyan termékeket is, amelyek az állami ipari termelésben nem voltak beszerezhetők. Az épületet a belváros átalakításakor, az 1970-es években bontották le.

Feladat

Keresse meg az adatbázisokban a Tauszig család tagjait! Kik voltak, milyen utolsó bejegyzések ismertek róluk?

Forrás:

- Cserhát. Szerk. Márkusné Vörös Hajnalka. Veszprém, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára, 2013. p. 59.
- <http://www.lichtneckertandras.hu>? adatbázisok (Házjegyzék, 1926)
- <http://www.hdke.hu/node/7978>
- <http://www.oroklet.hu>

Képek:

- László Kálmán 1965 körül – EKMK Veszprém Megyei Helyismereti Gyűjtemény (Lsz: Vp 3457)
- Péterfay Endre gyűjteményéből – MNL VeML XV.I3.e

22. Veszprém első ipari létesítménye – a „Bagolyvár”

(Jutasí út 4., mai autóbuszpályaudvar – GPS: N: 47.09521 E: 17.91300)

A XIX. századvégi Cserhát városrész tözsomszédásában, a városszélen meredezett az akkor már romként álló ún. Bagolyvár. Ezen a helyen Veszprém első ipari létesítménye, az egykori olajmalom állt, amelyet Rothauser Móríc kereskedő alapított 1833-ban. Az üzemnek tíz munkása volt, akik ásványolajból és repceolajból világítóólatat állítottak elő. Fia, Dezső az 1870-es években vette át apjától az üzem működtetését, de tevékenységét nem folytatta sokáig.

Az 1880-as évek első felében a megszűnt olajmalom épülete gazdátlaná vált, majd köveit elhordták. Az 1970-es évek elején a terület rendezése miatt az épületet elbontották, csak a mellette álló sziklafal emlékeztetett még sokáig az egykori helyére. Az autóbusz pályaudvar területének bővítése során a sziklát 2005-ben lerobbantották, helyén ismertető tábla emlékeztet az egykori létesítményre.

Feladat

Milyen üzemeket alapítottak még a XIX. században a város zsidó polgárai? Soroljon fel legalább hármat közülük!

Forrás:

- Dr. Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene. Karcag. Szerzői kiadás, 1932.
- Hornig Károly: Veszprém múltja és jelene. Veszprém, Egyházmegyei Könyvnyomda, 1912.
- Nagy Dóra: A zsidóság szerepe Veszprém város polgárosodásában 1848-tól 1914-ig. In: A zsidóság szerepe Veszprém polgárosodásában. Veszprém, Veszprémi Zsidó Hitközség, 2002. p. 73–119.
- <http://www.veszprem.hu/veszpremieknk/kozelet-varosreszek>
- Jákói Bernadett: A Bagolyvár története. [kézirát]

Kép:

Pethő Csangor gyűjteményéből

23. Óváry Lipót (Altstädter Leopold) szabadságharcos, országos főlevéltárnok (Veszprém, 1833. december 31. – Budapest, 1919. április 4.)

Óváry Lipót

Emlékkő (Bástya üzeletház K-i oldala- Szent Imre tér)
(GPS:N:47.09270 E:17.91207)

Zsidó polgári családba született, középiskoláit Veszprémben és Pápán végezte, majd tizennégy évesen tanulmányait félbeszakította, hogy csatlakozzon az 1848–1849-es szabadságharcához. Kalandos életpályát futott be az ifjú veszprémi. Kora miatt csak a budai ostrom, 1849 májusa után fogadták be a honvéd tüzérség soraiba, Nagysándor József dandárjába. 1849. augusztus 2-án a debreceni csatában megsérült, később orosz, végül osztrák hadifogságba került, ahonnan 1849 novemberében szabadult.

1850-től egy évig a József Ipartanodában tanult, majd 1851–1856 között a Bécsi Egyetemen folytatott történelmi és közgazdasági tanulmányokat. 1856–1858-ban Pesten dolgozott újságíróként, 1859-ben az Aradi Híradót szerkesztette és részt vett a helyi Kazinczy-emlékünnepegy megszervezésében. Emiatt a hatóságok látókörebe került. A zaklatások elől Olaszországba ment, ahol 1860-ban Garibaldi főhadnagyaként harcolt az itáliai szabadságmozgalomban, majd 1860–1861-ben a Magyar Légión századosaként vett részt a szárd–francia–osztrák háborúban.

1861-ben Nápolyban telepedett le, ahol a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából levéltári kutatásokat végzett. Ő találta meg a nápolyi Farnese Levéltárban a Margit-legenda legteljesebb, 1340 körül keletkezett változatát, és bemutatta az ugyanott található Anjou-regesztákat. Hazatérését követően 1876-ban az Országos Levéltárban kapott állást, ahol a magyar-olasz történelmi kapcsolatokat kutatta. 1892-től az MTA levelező tagja. 1904-től 1908-as nyugdíjazásáig az intézet vezetője volt országos főlevéltárnoki címmel. Az Országos Levéltárban irányítása mellett jött létre a mohácsi csatavesztés (1526) előtti korszakra vonatkozó, mutatólapokkal ellátott diplomatikai levéltár. Levéltári munkája mellett 1878 után a miniszterelnökség sajtóosztályának kültagjaként tartotta a kapcsolatot az olasz és francia napisajtóval, és elbeszéléseket írt.

Feladat

- Milyen emlék őrzi Óváry Lipót nevét Veszprémben?
- Mi köti össze Óváry Lipótot és Árpádházi Szent Margitot?

Forrás:

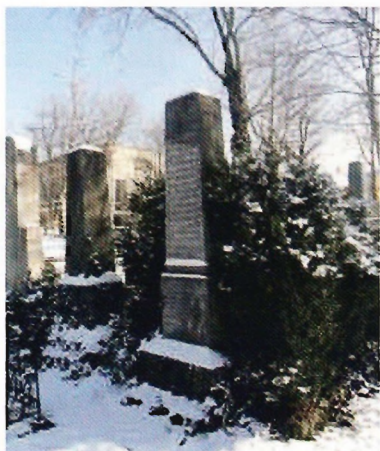
- http://mnl.gov.hu/kozadat/tevekenyseg_mukodes/intezmenytortenet/foigazgatok/ovary_lipot.html
- <http://helyismeret.ekmk.hu/lexikon/lexikon.php>

Képek:

- Magyar Nemzeti Levéltár Archivum http://mnl.gov.hu/?akt_menu=922
- Emlékkő Óváry Lipót egykori szülőháza helyén. Jákóki Bernadett felvétele, 2014.

24. Alsóvárosi temető (Mártírok u. 8.)

(GPS: N:47.08758 E:17.91235)

Az ún. Füredi dűlőben található szántóföldet temető céljára Weisz Henrik 1882-ben vásárolta meg a hitközség számára. Ugyanabban az évben felépült a halottas ház és a gondnoki épület is, amelyek a mai napig betöltik funkciójukat. Ma a temető egész területe műemléknek minősül.

Számos neves zsidó személyt temettek ide. Közülük kiemelkedik Hochmuth Ábrahám rabbi, a magyarországi neológ zsidóság és a veszprémi hitközség három évtizeden át (1859–1889) meghatározó szellemi vezetője. Az elsőként kialakított férfinyitvány elején a rabbi mellett a hitközségi előljárók, tisztségviselők, áldozatkész támogatók sirjait találjuk.

Ebben a temetőben nyugszik dr. Pillitz Benő botanikus és dr. Pillitz Pál főorvos; távoli rokonuk, Baradlai Jenő; a zsidó iskolában négy évtizedig tanító Szigeti (Schwarcz) Sámuel és neje; a már említett Döri (Deutsch)-Rosenberg, Fodor, Krausz, Nay, Tauszig családok békés körülmények között elhunyt tagjai. Itt pihennek Auer Lipót szülei is, édesanyja, Auer Simonné sírja a kerítés közelében látható.

A temető későbbi használata során a parcellák merev szabályozását feloldották, megszűnt a férfi és női sírok elkülönítése, és a tiltó vallási előírások ellenére több helyen fényképek díszítik a sírköveket.

A temető és a ravatalozó csak a kegyeleti szertartások ideje alatt látogatható.

Feladat

Tekintsen be a temetőbe! A kerítés mellett, a női temetkezési részben megtalálja Auer Lipót édesanyjának síremlékét! Fotózza le, rögzítse a sírfeliratot! (GPS: N:47.08691 E:17.91249)

Forrás:

Dr. Kun Lajos: A veszprémi zsidóság múltja és jelene. Karcag. Szerzői kiadás, 1932.

Képek:

- Hochmuth Ábrahám sírja, Máthé Éva felvétele, 2014.
- Az első veszprémi mártír emlékmű, Szabó Szilárd felvétele, 2006.

25. Emlékfal - Mártírok úti temető ravatalozója

(GPS: N:47.08724 E: 17.91233)

A Holokauszt 55. évfordulóján, 1999-ben avatták fel a Mártírok úti temető ravatalozójában Somogyi Lajos keramikus égetett samottból készült alkotását. Az emlékfalat és a ravatalozó falait beborítják a két veszprémi gettóból deportált és megölt zsidó családok tagjainak nevei.

Az emlékmű egy fokozatosan leomló sziklafalat ábrázol. Ezt a szimbólumot *Az emlékfal gondolati háttere* című írásában maga az alkotó magyarázza, amikor az erodálódó tengempart és a társadalmi kapcsolatok felbomlása között von párhuzamot.

Múltidéző sétánkat írásának utolsó gondolatsorával fejezzük be:

„A Holocaustnak nem kellett volna bekövetkeznie, ha valamennyien a legkisebb cselekedeteinkkel is a jó szaporításán munkálkodnánk. Hogy ez utópia? Lehet. Ám azt gondolom, egy művésznek az a hivatása hogy álmodjon – ne álmodozzon – egy lakhatóbb, szebb világot mindannyiunk számára, s olyan célok pasztell színű, illatos képét vetítse az égre, melyet a hétköznapi földhözragadt praktikuma utópiának, badarságnak tart. Ha eszményeink nem tudnak túlnőni egónk szűkös és izzadságszagú burkán, akkor nem a túlnépesedés vagy egy becsapódó meteor fog elpusztítani minket, hanem egyszerűen felfaljuk egymást.

Remélem művem hozzájárul ahhoz, hogy a kegyetlenül megölték millióira, rokonainkra emlékezve a fájdalom ne gyűlöletet, bosszúvágyat, halált teremjen, hanem megértést, s a békesség és a jó iránti olthatatlan vágyat.

1999. június

*Somogyi Lajos
keramikus”*

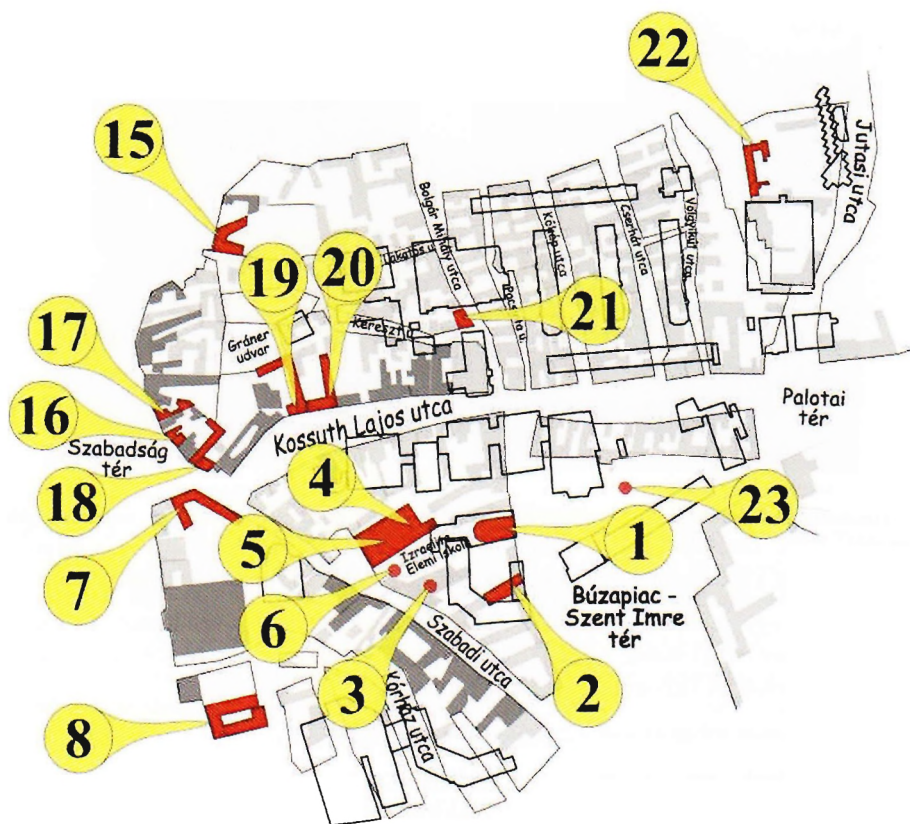
Forrás:

Tördék. Szerk. Máthé Éva. Veszprém, Veszprémi Zsidó Örökségi Alapítvány, 2001. p. 109–111.

Kép:

Szelényi Károly felvétele, 1999.

Városközpont térképe

1. Nagy Zsinagóga – Dr. Hoffer Ármin sétány (Irodaház ép.)
2. Régi Zsinagóga – Dr. Hoffer Ármin sétány Irodaház autóbejárója
3. A veszprémi gettó (Horthy M. utcai gettó) – Nemzeti Bank térsége, Brusznai Árpád u.
4. Rabbilakás, kántorlakás – Nemzeti Bank térsége, Brusznai Árpád u.
5. Izraelita Elemi Népiskola – Nemzeti Bank lépcsőjétől a Bank felé eső terület
6. Volt „Zsidóiskola” egykori kapuja – Brusznai Árpád u. a zöld területen
7. ELIT(E) Kávéház – HANGVILLA térsége – Brusznai Árpád u.2.
8. A veszprémi zenetanítás múltja – Lantos Magda tanár, zongoraművész – Csemák Antal Zeneiskola, Megyeház tér 5.
15. Auer Lipót hegedűművész, zenepedagógus szülőháza – Megközelítés: Óváros tér – Sörház lépcső – Thököly u. 1
16. Becske fotós és Lantos család háza – Szabadság tér 8.
17. Régi nyomdász családok – Krausz: Rákóczi tér 1., Fodor: Szabadság tér 10.
18. A Nay család háza – Szabadság tér 5-6.
19. Döri Ödön és családjának otthona – Kossuth u. 5.
20. Simonyi Zsigmond egyetemi tanár szülőháza – Kossuth u 7.
21. Tauszig Miksa borkereskedő és családjá háza – Főposta tér
22. Veszprém első ipari létesítménye – a „Bagolyvár” – Autóbusz pályaudvar előtt – Jutasi út 4.
23. Óváry Lipót szabadságharcos, országos főlevéltárnok egykori szülőháza – Bástyá Üzletház keleti oldalán emlékkő – Szent Imre tér

*Veszprém 1927-ben készített térképe
(részlet)*

1. Nagy Zsinagóga – Dr. Hoffer Ármin sétány (Irodaház ép.)
9. Dr. Pillitz Benő orvos, botanikus – Laczkó Dezső Múzeum, Erzsébet liget 1.
10. Komakúti kaszánya – gettó – Komakút tér
11. Szel utcai temető – megközelítés: Csermák lépcső – Pázmándy utca – Ács utca – Kupa utca – Szel utca
12. Bánóczi József irodalomtörténész gimnáziuma – Volt Piarista gimnázium, Vár u 10.
Megközelítés: Szel utca – Kőbánya u – Református templom – Festő utca- Templom lépcső – Ranolder tér – Márkus lépcső – Óváros tér – Vár u.
13. László Károly Gyűjtemény – Dubniczay-palota, Vár u. 29.
14. Baradlai Jenő tevékenysége – Püspöki-palota, Vár u. 16-18.
22. Veszprém első ipari létesítménye – a „Bagolyvár” – Autóbusz pályaudvar előtt – Jutasi út 4.
24. Alsóvárosi zsidó temető – Mártírok u. 8.
25. Emlékfal - Mártírok úti temető ravatalozója – Mártírok u. 8.

Útmutató

	TÉMA	HELYSZÍN
1.	Nagy Zsinagóga (MÉ)	Dr. Hoffer Ármin sétány (Irodaház ép.)
2.	Régi Zsinagóga (MÉ)	Dr. Hoffer Ármin sétány Irodaház autóbejárója
3.	A veszprémi gettó /Horthy M. utcai gettó/(MÉ)	Nemzeti Bank térsége, Brusznai Árpád u.
4.	Rabbilakás, kántorlakás (MÉ)	Nemzeti Bank térsége, Brusznai Árpád u.
5.	Izraelita Elemi Népiskola (MÉ)	Nemzeti Bank lépcsőjétől a Bank felé eső terület
6.	Volt „Zsidóiskola” egykori kapuja (JB)	Brusznai Árpád u., zöld területen
7.	ELIT(E) Kávéház (JB)	HANGVILLA térsége – Brusznai Árpád u.2.
8.	A veszprémi zenetanítás múltja – Lantos Magda tanár, zongoraművész (MVH)	Csermák Antal Zeneiskola, Megyeház tér 5.
9.	Dr. Pillitz Benő orvos, botanikus (NKI)	Laczkó Dezső Múzeum, Erzsébet liget 1.
10.	Komakúti kaszánya – gettó (MÉ)	Komakút tér
11.	Szél utcai temető (MÉ)	megközelítés: Csermák lépcső – Pázmány utca – Ács utca – Kupa utca – Szél utca
12.	Bánóci József irodalomtörténész gimnáziuma (MÉ)	Volt Piarista gimnázium, Vár u 10. Megközelítés: Szél utca – Kőbánya u – Református templom – Festő utca – Templom lépcső – Ranolder tér – Márkus lépcső – Óváros tér – Vár u.
13.	László Károly Gyűjtemény (HV)	Dubniczay-palota, Vár u. 29.
14.	Baradlai Jenő tevékenysége (MÉ)	Püspöki-palota, Vár u. 16-18.
15.	Auer Lipót hegedűművész, zenepedagógus szülőháza (MVH)	Megközelítés: Óváros tér – Sörház lépcső – Thököly u. 1
16.	Becske fotós és Lantos család háza (MÉ)	Szabadság tér 8.
17.	Régi nyomdász családok: Krausz Ármin – Fodor Ferenc üzletei (MÉ)	Krausz: Rákóczi tér 1. Fodor: Szabadság tér 10.
18.	A Nay család házai (JB)	Szabadság tér 5-6.
19.	Döri Ödön és családjának otthona (MÉ)	Kossuth u. 5.
20.	Simonyi Zsigmond egyetemi tanár szülőháza (MÉ)	Kossuth u. 7.
21.	Tauszig Miksa borkereskedő és családjának háza (NKI)	Főposta tér
22.	Veszprém első ipari létesítménye – a „Bagolyvár” (JB)	Autóbusz pályaudvar előtt, Jutasi út 4.
23.	Óváry Lipót szabadságharcos, országos főlevéltárnok egykori szülőháza (MVH)	Bástya Üzletház keleti oldalán emlékkő – Szent Imre tér
24.	Alsóvárosi zsidó temető (MÉ)	Mártírok u. 8.
25.	Emlékfal – Mártírok úti temető ravatalozója (MÉ)	Mártírok u. 8.

Támogató:
Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata

Elektronikus változat:

<http://www.ekmk.hu/>

<http://www.veml.hu/leveltar/>

<https://sites.google.com/site/jewishrootsveszprem/Home/files>

<http://babako.hu/>

Készült:
Veszprémben, 1000 példányban,
az OOK Press Nyomdában

ISBN: 978-963-9510-17-3